

Povodom 45-godišnjice Ratne mornarice, pomorstva i rečnog brodarstva SFRJ

Viceadmiral
LJUBIVOJE JOKIĆ

Od naoružanih leuta do savremenih flotnih snaga i snaga obalske odbrane

Stvaranje Mornarice NOVJ pre 45 godina imalo je ogroman vojno-politički značaj za razvoj i proširenje narodnooslobodilačke borbe na moru, obali i otocima. Narastanje novih snaga na prostoru obale i mora bila je organizacijska i materijalna osnova za odluku vrhovnog komandanta maršala Tita da pri kraju 1942. godine obrazuje *Sekciju za ratnu mornaricu*, što se uzima za temelj i početak formiranja ovog vida Jugoslovenske narodne armije.

Posleratni razvoj Ratne mornarice i obalske odbrane odvijao se u skladu sa stratejskim potrebama jačanja odbrane na jadranskom pomorskom vojištu i odbrane zemlje u celini. Danas naša ratna mornarica i obalska odbrana predstavljaju značajnu savremeno opremljenu i obučenu snagu koja garantuje izvršenje svih namenskih zadataka odbrane mora, otoka i obale od agresije.

Sadašnji planovi izgradnje i razvoja Ratne mornarice i obalske odbrane obezbeđuju dalje jačanje odbrambene moći na jadranskom pomorskom vojištu. Povećanje ofanzivnih, manevarskih i vatrenih mogućnosti RM i obalske odbrane, usavršavanje sistema veza i komandovanja, uz primenu najcelishodnijih borbenih postupaka, predstavljaju garanciju uspešne odbrane od agresije sa mora.

Prošlo je punih 45 godina od stvaranja prvih formacija Ratne mornarice NOV i POJ, čime je nova revolucionarna Titova armija dobila i svoju pomorsku komponentu, a time se i organizacijski osposobila za združena kopneno-pomorska

borbena dejstva na primorskom krilu našeg ratišta. Otuda je ova — 1987. godina jubilara godina stvaranja Ratne mornarice, pomorstva i rečnog brodarstva, što je značajan jubilej i veliki zajednički praznik svih moreplovaca, brodarka i radnih ljudi pomorske i rečne privrede. Jubilej je tim značajniji jer je ovo godina u kojoj naši narodi i narodnosti obeležavaju 50-godišnjicu dolaska druga Tita na čelo Partije, prvog vojnika naše revolucionarne narodne armije, pod čijim neposrednim rukovodstvom je nastala, razvijala se i stalno jačala Ratna mornarica, pomorstvo i rečno brodarstvo.

Jubilara 45-godišnjica Ratne mornarice, pomorstva i rečnog brodarstva SFRJ istovremeno je i prilika da se podsetimo na svetle slobodarske, borbene i revolucionarne tradicije mornara, koji su, što je i drug Tito često naglašavao, drvenim čamcima, ali s čeličnim srcima, zadavali ozbiljne udarce okupatoru i uspešno izvršavali sve zadatke koji su postavljeni mornarici Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.

1. Stvaranje i razvoj Ratne mornarice u ratnom periodu

Stvaranje Ratne mornarice NOV i POJ datira od samog početka partizanskih dejstava na obali i otocima. Uporedo sa rasplamsavanjem ustanka u zemlji i na jadranskim prostorima počele su se primenjivati diverzije, sabotaže i drugi oblici dejstava po neprijateljskim snagama i objektima na moru i obali, tako da su već u drugoj polovini 1941, a osobito u 1942. godini, na obali, moru, otocima i zaobalju postojale veoma raznorodne i respektivne partizanske snage. Upravo narastanje novih snaga na prostoru obale i mora bilo je organizacijska i materijalna osnova za odluku vrhovnog komandanta maršala Tita da krajem 1942. godine (18. decembra) pri štabu Četvrtne operativne zone obrazuje *Sekciju za ratnu mornaricu*, što se smatra početkom formiranja tog vida Jugoslovenske narodne armije. Bio je to, u stvari, prvi mornarički štab u narodnooslobodilačkom ratu.

Formiranje Mornarice NOVJ imalo je ogroman vojno-politički i strateški značaj za razvoj i širenje ustanka na moru, obali i otocima.

Na političkom planu to je značilo da narodnooslobodilački i revolucionarni pokret naroda i narodnosti Jugoslavije sve izrazitije izrasta u respektivnu ratujuću stranu na našem izdvojenom vojištu. Napokon, to je bio snažan motiv i podstrek za dalju mobilizaciju masa i njihovo svestrano uključivanje u širok i raznovrstan front borbe protiv okupatora. Vojnostrategijski gledano, stvaranje Ratne mornarice imalo je višestruko pozitivno značenje. Prvo, naše snage su dejstvovalе po okupatorovom pomorskom saobraćaju i uopšte saobraćaju na pomorskom krilu našeg ratišta, čime su neprijatelju onemogućavale da jadranski prostor slobodno koristi za vlastita prevoženja, manevar snagama itd. Drugo, izazivane su neposredne posledice i nanošeni gubici neprijatelju u živoj sili i objektima na moru, obali i otocima. Dejstvima nat tom prostoru stvoren je sistem partizanskih pomorskih veza, pojačana su ofanzivna dejstva protiv neprijateljevih objekata na moru, uništavani su razni objekti i elementi infrastrukture na obali i otocima, čime je izazvana opšta nesigurnost u pomorskom saobraćaju okupatora i njegovim pomorskim vezama sa matičnom teritorijom. Kao neposredna posledica dejstva naših snaga na moru može se smatrati i to što je neprijatelj bio prisiljen da oprema specijalne brodove za borbu protiv partizana i pribegava merama defanzivnog karaktera i konvoiranju brodova u najugroženijim područjima.

Naročiti podsticaj jačanju NOP-a na Jadranu, u okviru toga Ratne mornarice, bila je kapitulacija Italije. Pošto je oslobođena gotovo cela jadranska obala i gotovo svi otoci, razoružane italijanske snage i zaplenjena njihova oprema i naoružanje, prostor Jadrana — more, otoci i priobalje postali su značajna operacijska osnovica naših oružanih snaga. Taj prostor je bio veoma značajan činilac nove strategije u NOR-u, a njegov značaj se povećavao sa približavanjem kraja rata. Uostalom, primorskim krilom (obalom i otocima) vodio je južni krak strategijskih klešta, koje je u završnim operacijama za konačno oslobođenje zemlje trebalo stisnuti oko snaga okupatora i domaćih izdajnika na prostoru severozapadnog dela našeg ratišta.

Zahvaljujući masovnim dejstvima na Jadranskom prostoru, razoružanju i kapitulaciji italijanskih snaga, mi smo na tom prostoru preokrenuli ukupni odnos snaga u našu korist u odnosu na nemačke snage koje su nastojale da popune

prazninu koja je nastala povlačenjem Italijana. Imajući u vidu povoljan odnos snaga, kako u ljudstvu tako i u brodovima različitih tipova i tonaže, vrhovni komandant NOV i POJ maršal Tito je doneo odluku o formiranju Mornarice narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije. Ta odluka je značajna i zbog toga što je novoformirani štab mornarice NOVJ bio u stanju da objedini ranije formirane posebne regionalne mornaričke komande — Komandu mornarice u Crikvenici, Obalsku komandu Kninskog sektora i Obalsku komandu Split. Tako jedinstveno organizovana, Ratna mornarica je mogla na prostoru Jadrana da izvodi borbena dejstva višeg taktičkog i operativnog nivoa, što je značilo novi kvalitet u strukturi strategijskih dejstava na našem ratištu. U trenutku formiranja Mornarice NOVJ imali smo u njenom sastavu deset naoružanih brodova, oko 200 motornih jedrenjaka, nekoliko obalskih baterija i partizanskih odreda na otocima.

Neposredno u vezi s geostrategijskim značajem i ulogom prostora Jadrana u našoj političkoj i vojnoj strategiji, a posebno sa stanovišta povezivanja našeg sa ostalim ratištima, pre svega južnim i zapadnim, kao i sa zapadnim saveznicima, od kojih nam je umnogome zavisio međunarodni politički i pravni status kao nove državne zajednice, treba sagledavati dalekovidost Titove odluke da se otok Vis brani odsudno, i to kao glavna baza Mornarice NOVJ. No, kako su to događaji u 1944. godini (do oslobođenja Beograda) pokazali, Vis je postao i glavni bastion čitave NOVJ, iz kojeg je Vrhovni štab uspešno održavao vezu sa saveznicima u južnoj Italiji. Služio je i kao stožer za posredovanje u snabdevanju NOVJ opremom i hranom, kao i za evakuaciju ranjenika i zbegova u Italiju i Afriku. Odbranom Visa olakšan je i rad Centralnog komiteta KPJ, kao i svih državnih i političkih organa nove Jugoslavije.

Od odluke maršala Tita da se Vis odsudno brani pa do dolaska Vrhovnog štaba na Vis (juna 1944) Mornarica NOVJ stasala je u snažni vojni činilac na Jadranu. Ako se tome dodaju i savezničke snage koje su boravile na Visu, zatim snage na otocima i obali, može se zaključiti da su već tada stvoreni svi uslovi: prvo, da se mogu izvoditi krupnije ofanzivne operacije na primorskom krilu ratišta, posebno na moru, i drugo, da se može pružiti snažna i svakovrsna pomoć i podrška strategijskim dejstvima na kopnenom delu ratišta. Mornarica

NOVJ, osim toga, uspostavila je isturenu operacijsku osnovicu u kvarnerskom otočnom području, stvarajući tako mogućnost za odsudniji uticaj na zbivanja u severnom Jadranu i za podršku snagama Četvrte armije u završnim operacijama.

Pre početka završnih operacija Mornarica NOVJ, 1. marta 1945, reorganizovana je i preimenovana u Jugoslovensku mornaricu, sa odgovarajućim pomorskim komandama — za južni, srednji i severni Jadran.

U završnim operacijama Jugoslovenska mornarica je dejstvovala na primorskom krilu Četvrte armije, i to snagama Pomorske komande severnog Jadrana. U tršćansko-riječkoj operaciji omogućila je celishodan manevar primorske operative grupacije, čime je tempo nastupanja ka Trstu znatno pojačan i podržan mornaričkim snagama, što je bilo presudno za pravovremeno osvajanje Trsta, upravo onako kako je to i planirao Vrhovni komandant. Uplovljenje patrolnog čamca PČ-9 »Udarnik« u Trst 5. maja 1945, i to pre savezničkih brodova, simbolizuje pobedonosni hod Jugoslovenske mornarice.

Kraj rata, tj. konačno oslobođenje zemlje naša ratna mornarica dočekala je sa 16.000 boraca i oko 500 brodova različitih vrsta — borbene i neborbene namene.

Iz NOR-a naša mornarica je izašla s izgrađenom vidovskom strukturom, formacijom, relativno razvijenom infrastrukturom (baze, uporišta, radionice, škole), jedinstvenim sistemom rukovođenja i komandovanja, visokim borbenim moralom, jedinstvom i poletom svojih redova, te velikim ratnim iskustvom u vođenju opštenarodnog rata na moru, obali i otocima, koje je poslužilo za formiranje i izgradnju naše vlastite teorije i prakse, odnosno koncepcije i doktrine ONO i DSZ na jadranskom pomorskom vojištu.

2. Posleratni razvoj Ratne mornarice

a) Geostrategijski, ekonomski i vojni značaj Jadrana za odbrambenu moć naše zemlje

Posle rata naša ratna mornarica se razvijala u okviru nekoliko relevantnih činilaca i opredeljenja. *Prvo*, na razvoj

Ratne mornarice u čitavom posleratnom periodu nesumnjivo je uticao *geostrategijski položaj* naše zemlje. Misli se, pre svega, na činjenicu da je Jugoslavija pomorska zemlja i da pripada regionu Mediterana. Druga činjenica od koje smo polazili u izgradnji Ratne mornarice jeste dostignuti stepen *ekonomsko-tehnološkog razvoja* zemlje, što je tokom čitavog posleratnog perioda činilo ograničavajući faktor razvoja. Treća činjenica, koja je i naše strategijsko opredeljenje, jeste to da *pomorska moć u okviru ukupne vojne moći supersila i drugih velikih sila čini moćno sredstvo globalne politike i strategije*. O tome je naša strategija priprema za vođenje ONOR-a morala voditi računa tokom proteklih 40 godina.

Geostrategijski položaj naše zemlje, s obzirom na zahteve u pogledu razvoja pomorske komponente naše odbrambene moći, karakteriše mnoštvo veoma značajnih obeležja. Pre svega, radi se o činjenici da je naša zemlja pomorska, i da je, kao takva, morala razvijati pomorsku komponentu svoje odbrambene moći. Dalje, naše kopno sa srednjeevropskim povezuju velike plovne reke, pre svega Dunav, te je bilo neophodno razvijati i rečne flotne snage.

Prostor jadranskog pomorskog vojišta, ako se u njega računa i Jadransko more, nacionalna teritorija naše zemlje koja neposredno gravitira ka moru i otočni prostor, te teritorije susednih zemalja — Italije i Albanije, koje po istim kriterijumima pripadaju tom prostoru, obuhvata površinu od oko 170.000 km². U čitavom posleratnom periodu, pa i sada, taj prostor je imao veliki ekonomski, politički i vojni značaj. Njegov geostrategijski značaj opredeljen je položajem prema Otrantskim vratima kao ulazu u Sredozemlje, tj. u širi regionalni vojno-politički, prirodno-geografski i ekonomski kontekst, kao i položajem i odnosom toga prostora prema centralnom i zapadnom Sredozemlju, te južnoj i centralnoj Evropi i strategijskim pravcima koji iz tog prostora izvode ka Sredozemlju, i obrnuto.

Mogućnost razvijanja pomorskih snaga, postojeći lučki ili brodogradilišni kapaciteti i značajni objekti infrastrukture na obalama Jadranskog mora i na otocima činio su koji, pored brojnih drugih, visoko vrednuju geostrategijski značaj Jadrana za našu ukupnu ekonomsku, političku i vojnu strategiju.

Geostrategijski značaj Jadranskog mora za našu strategiju i doktrinu potenciraju i sledeće činjenice: (1) osetljivost

pomorskih granica naše zemlje (a one čine oko 1/4 ukupnih granica), budući da pristup do njih vodi preko neutralnog mora, koje u određenoj strateškoj konstelaciji može poslužiti kao slobodan manevarski prostor kombinovanih pomorsko-vazdušnih snaga u okviru oružane agresije na našu zemlju svih vrsta, modaliteta i nivoa strategijskih dejstava; (2) velika dužina obalske linije i linije otoka (više od 6.000 km) odbranu ovog prostora od kombinovanih desanata čini izuzetno složenom, ali i za našu ukupnu vojno-političku stabilnost veoma značajnom; (3) veoma složeno rešavanje osnovnih pitanja strategije naše odbrane na tom prostoru usled stalno prisutne tendencije i opadanja njegovih demografskih potencijala; (4) Jadransko more, s prekomorskim komunikacijama koje izводе ka unutrašnjosti zemlje i ka susednim zemljama i svetskim morima, preko Otranta i Sredozemlja, prirodna je veza naše zemlje sa svetom, što bi bilo osobito značajno za naš međunarodni vojno-politički i ekonomski položaj u svetu u slučaju eventualne oružane agresije.

Trgovačka mornarica, sa oko 1.600.000 brt ukupne količine robe i različitih materijala koje preveze u jedinici vremena, i veoma raznovrsna pomorska infrastruktura značajan su činilac naše ukupne ekonomske, ali i odbrambene moći zemlje. Nema sumnje da su ukupne potrebe naše privrede, kao i pretpostavljene ratne potrebe koje bi trebalo zadovoljavati putem ekonomskih aranžmana sa inostranstvom u ratu, bile veoma značajan ograničavajući i opredeljujući činilac izgradnje i razvoja pomorske privrede i pomorske moći naše zemlje, posebno njene vojnopomorske komponente.

Veliki ekonomski značaj pomorske privrede za našu ukupnu ekonomsku moć uverljivo pokazuju podaci o tome da su na obali i otocima izgrađeni u svetu veoma zapaženi brodogradilišni i remontni kapaciteti i da se stalno povećava promet u našim lukama, preko kojih ide oko 25 odsto tranzita svih roba iz i ka području Srednje Evrope. Naša zemlja, i pored sve izrazitije konkurencije i sve teže i dublje ekonomske krize, uspeva da zadrži visoko jedanaesto mesto na svetskoj listi brodograditelja.

Na osnovu geostrategijskog položaja i značaja Jadranskog mora, treba sagledati činjenicu da bi prostor Jadrana, u svim varijantama eventualne oružane agresije na našu zemlju, bio veoma značajan strategijski cilj ili objekat dejstva. U tom kontekstu i treba sagledavati napore koje je naša

zemlja kontinuirano ulagala u čitavom posleratnom periodu u izgradnju naše pomorske moći, u okviru koje Ratna mornarica i obalska odbrana imaju prvorazrednu ulogu.

b) *Osnovna polazišta u posleratnom razvoju Ratne mornarice i obalske odbrane*

Svi posleratni planovi i programi razvoja Ratne mornarice bili su, i ostali, usklađeni s našom koncepcijom i doktrinom odbrane na jadranskom pomorskom vojištu, s postavkama strategije oružane borbe, materijalno-tehničkim mogućnostima i drugim uslovima razvoja. Težišna opredeljenja pri tome bila su:

- oslonac na vlastite snage u izgradnji ratnih i pomoćnih brodova i podmornica, te školovanju i vaspitanju kadrova;

- izgradnja flotnih i obalskih snaga koje će, korišćenjem svih prednosti povoljnih vojnogeografskih uslova, moći uspešno da izvršavaju sve zadatke odbrane jadranskog pomorskog vojišta;

- izgradnja elastičnog i pouzdanog sistema odbrane po čitavoj dubini jadranskog pomorskog vojišta — kako prema otvorenom moru ispred obalnog i otočnog ruba, tako i prema unutrašnjosti teritorije — s posebnim osloncem na grupu vanjskih otoka;

- integracija, tesno sadejstvo i koordinacija dejstava snaga Ratne mornarice i obalske odbrane s dejstvima ostalih elemenata jedinstvenog sistema odbrane na jadranskom pomorskom vojištu (jedinice KoV, RV i PVO, TO i CZ i svih drugih elemenata našeg odbrambeno-samozaštitnog sistema);

- uvažavanje realno procenjenih i očekivanih borbenih dejstava i fizionomije rata na moru, s težištem na pronalaženju rešenja u razvoju snaga, obuci i vaspitanju kadra kojima će se značajno neutralisati tehničko-tehnološke prednosti naoružanja i opreme ratne mornarice potencijalnih agresora;

- potpuni oslonac na nauku u svim oblastima delatnosti i razvoja Ratne mornarice;

- korišćenje naših bogatih i raznovrsnih iskustava na moru iz NOR-a i posleratnog perioda;

— korišćenje iskustava iz regionalnih i lokalnih ratova i oružanih sukoba vođenih posle drugog svetskog rata.

Ostvarivanjem takve politike razvoja i izgradnje naša ratna mornarica i obalska odbrana izrasla je u značajnu savremeno opremljenu i obučenu snagu, koja garantuje izvršenje svih namenskih zadataka odbrane mora, otoka i obale od agresije.

c) *Osnovna dostignuća u posleratnoj izgradnji
Ratne mornarice i obalske odbrane*

Posleratni razvoj naše ratne mornarice i obalske odbrane može se uslovno podeliti na nekoliko etapa, od kojih svaka ima svoje specifičnosti. Na karakteristike razvoja u pojedinim etapama veoma mnogo su uticali doktrinarno-strategijska uloga Ratne mornarice kao posebnog i, istovremeno, integralnog vida naših oružanih snaga i dostignuti stepen materijalnog i tehničko-tehnološkog razvoja zemlje.

U periodu od 1948. do 1960. godine Ratna mornarica je uspela da izgradi značajne flotne snage. Programsku osnovu toga razvoja činili su prvi i drugi flotni programi. U strukturi snaga razlikovale su se, u osnovi, dve komponente: flotne i obalske snage. U toku tog, dvanaest godina dugog razvojnog perioda, težište u razvoju je prenošeno sa flotnih na obalske snage, i obrnuto, što je zavisilo od više činilaca, pre svega od naših materijalnih i drugih mogućnosti da u relativno kratkom vremenskom razdoblju i u uslovima oskudnih razvojnih resursa izgradimo odgovarajuće pomorske snage, da ih modernizujemo i zanačavamo savremenijim sistemima naoružanja i vojne opreme.

Razdoblje od 1960. do 1970. godine karakteristično je po tome što je Ratna mornarica doživela krupne reorganizacijske promene, i to u okviru reorganizacije celine oružanih snaga. U oceni pređenog puta razvoja Ratne mornarice u tom periodu bilo je različitih mišljenja i interpretacija. Vojnopomorski istoričari će, bez sumnje, to razdoblje kritički sagledati i odrediti mu mesto u našem, po mnogo čemu burnom posleratnom razvoju. Ako sada ocenjujemo te promene u Ratnoj mornarici, iako vremenska distanca nije velika, možemo navesti brojne činjenice koje taj period čine pozitivnim i značajnim za sveukupni hod Ratne mornarice ka novom stoleću.

Pre svega, u tom razdoblju je uobičen i zaokružen proces sazrevanja, definisanja i operacionalizacije naše autentične opštenarodne odbrane. On je trajao duže od jedne decenije, uz oprečne poglede na organizaciju i odbrambenu politiku jugoslovenskog društva. Nije bilo sasvim jednostavno opovrgnuti tadašnje stavove, kojima je zagovarano zadržavanje pretežno klasične odbrane i vojne organizacije, tim pre što potvrdu za organizovanje novog nismo mogli naći u oružanim snagama drugih zemalja.

U našem definitivnom izboru i definisanju koncepcije opštenarodne odbrane, osim uporišnih odrednica društveno-političkog sistema sadržanih u samoupravnom putu razvoja i nesvrstanoj politici, važno je istaći i činjenicu da je na naše koncepcijsko opredeljenje veoma mnogo uticala svest i iskustvo ratnog starešinskog kadra, međunarodni odnosi i ugrožavanje bezbednosti zemlje, te tehničko-tehnološka dostignuća u razvoju naoružanja.

Za razliku od ranije zatvorenosti Ratne mornarice u klasičnu organizaciju vida, novim promenama ona je širokim frontom izašla na put razvoja u svim značajnim oblastima: strategiji, savremenoj doktrini upotrebe, nauci, stvaranju snažnijeg kadrovskog potencijala, i drugo. Stvorena je znatno efikasnija organizacija, uspešno ostvarena bolja integracija mornarice sa kopnom vojskom i vazduhoplovstvom. Umesto ranije organizacijske rascepanosti pojedinih vrsta brodova, osnovne flotne snage su objedinjene u sastav eskadre odnosno flotile za svaku vrstu brodova.

Formirana su tri vojnopomorska sektora, kao integrisane operativno-taktičke komande, što je, svakako, najbolje posleratno rešenje organizovanja obalskih komandi na jadranskom pomorskom vojištu.

Reorganizacijom su, istovremeno, i modernizovane vojnopomorske snage. U tom razdoblju uvedeni su u operativnu upotrebu raketni čamci, novi torpedni čamci i podmornice, građene u našim brodogradilištima, i za njih su građeni elementi infrastrukture.

Zbog procesa naoružanja vojnopomorskih snaga sve brojnijim raketnim sredstvima, koji doprinosi bržem razvoju taktike i doktrine upotrebe snaga u celini, neophodno je uvođenje značajnih novina u školovanju kadra.

Teritorijalna odbrana na obali i otocima dobija širi zamah i razvija se prema i na osnovu jedinstvenih planova odbrane.

Doslednim ostvarivanjem opredeljenja koncepcije ONO i DSZ i doktrine upotrebe snaga na jadranskom pomorskom vojištu, u Ratnoj mornarici su *od 1970. do 1985.* godine stvoreni povoljni uslovi za njenu plansku i usmerenu izgradnju na realnim kadrovskim, materijalnim i tehničko-tehnološkim mogućnostima. Na tim osnovama, početkom tog razdoblja, definisani su vidovska struktura Ratne mornarice i sistem rukovođenja i komandovanja, usvojeni su stavovi o strategijsko-operativnim i taktičkim pitanjima vođenja borbenih dejstava i o ukupnoj i svestranoj modernizaciji Ratne mornarice. U tom periodu uvedene su u upotrebu novoizgrađene raketne topovnjače i podmornice i dva velika patrolna broda, čime je znatno povećan raketni i torpedni plotun naših udarnih pomorskih snaga.

Naučnoistraživački rad u tom periodu ima sve značajnije mesto u izgradnji i razvoju Ratne mornarice. Istraživanja su bila usmerena na izradu vlastitih projekata i izgradnju u zemlji još savremenijih i borbeno efikasnijih ratnih brodova, i na veću autonomnost u proizvodnji mornaričkih sredstava ratne tehnike i opreme.

U operativnu upotrebu su uvedeni novi borbeni i transportni helikopteri za borbu protiv podmornica i za transporte mornaričke pešadije, čija je manevarska sposobnost znatno povećana izgradnjom serije desantnih jurišnih čamaca.

Integrisan je sistem VOJIN i OSOJ na jadranskom pomorskom vojištu, a sa radarskim stanicama povećana je dubina osmatranja. Sistemski i planski se radi na uređenju operacijske osnovice na jadranskom pomorskom vojištu, a prioritet je dat povećanju stepena zaštite udarnih pomorskih snaga.

Pomorska komponenta Teritorijalne odbrane obuhvata veliki broj naoružanih brodova i više jedinica za podvodna dejstva. Preduzete su mere za njihovo kvalitetnije opremanje naoružanjem i tehnikom. Postignuti rezultati i preduzete mere osiguravale su postupno narastanje vatrene moći, manevarske sposobnosti i žilavosti osnovnih flotnih snaga i znatno jačanje svih snaga obalske odbrane. Time je postignut skladan razvoj flotnih i obalskih snaga Ratne mornarice, njihovo povezivanje u jedinstveni borbeni sistem, čime je pove-

ćana naša ukupna odbrambena sposobnost na jadranskom pomorskom vojištu.

Uvođenjem u operativnu upotrebu velikih patrolnih brodova povećavaju se ukupne borbene mogućnosti naših flotnih snaga, jer se na taj način obezbeđuju raketni plotuni »brod-brod« u dejstvima na otvorenom moru u svim hidrometeorološkim uslovima, uz mogućnost uspešne borbe protiv podmornica, jača vatrena podrška i stabilnost torpednim i raketnim čamcima i raketnim topovnjačama u boju na otvorenom moru. Osim toga, naša ratna mornarica, zajedno s ostalim subjektima odbrane, sada je u stanju da obezbedi istureniju odbranu mora, obale i otoka, a time i uspešnije suprotstavljanje svakom napadu sa mora.

Izuzetna važnost geostrategijskog i vojno-političkog položaja jadranskog pomorskog vojišta, potencijalne opasnosti koje iz rejona Sredozemlja prete našoj bezbednosti i nezavisnosti, kao i gotovo evidentna slika eventualnih dejstava na prostoru jadranskog pomorskog vojišta zakonomerno nameću da sve snage odbrane te vojišne prostorije, a pre svega Ratna mornarica i snage obalske odbrane, budu stalno u visokom stepenu borbene gotovosti. Takođe, izrazita međuzavisnost dejstava na moru, kopnu i u vazдушnom prostoru zahtevaju da na jadranskom pomorskom vojištu, kao integralnom delu jedinstvenog jugoslovenskog ratišta, imamo izgrađen i uvežban jedinstven sistem rukovođenja i komandovanja svim snagama odbrane na tom prostoru, visok stepen integracije svih subjekata ONO i DSZ, tesno sadejstvo raznovrsnih oružanih sistema i sredstava, i izgrađenu infrastrukturu. To zahteva stalno usavršavanje i modernizaciju borbenih sistema i angažovanje svih raspoloživih ljudskih i materijalnih potencijala na moru, obali i otocima.

U izgradnji sistema odbrane na jadranskom pomorskom vojištu postignuti su značajni rezultati u jačanju Teritorijalne odbrane, koju čini više komponenti za različite oblike oružanog suprotstavljanja agresiji. Posebno je značajna pomorska komponenta Teritorijalne odbrane, koja je organizovana u različite jedinice i obučena za izvršavanje brojnih namenskih zadataka (tu komponentu čine naoružani brodovi, popisni minolovci, jedinice za podvodna dejstva, stanice za minsko osmatranje i javljanje, i slično).

Na jadranskom pomorskom vojištu u odbrambene pripreme uključene su i sve komponente pomorske privrede (ribarska flota, trgovačka mornarica, brodogradnja, lučka privreda i drugo). Daljim snažnijim i intenzivnijim razvojem pomorske privrede i drugog privrednog potencijala, uz očuvanje prirodnih resursa Jadrana, jača i celokupni sistem opštenarodne odbrane na jadranskom pomorskom vojištu. Pri tome su se pokazala kao korisna zajednička ulaganja JNA, privrede i društveno-političkih zajednica u objekte pomorskog saobraćaja, veze, vodoprivrede i druge objekte na otocima i obali, čime se postiže ušteda u sredstvima i planski usmerava izgradnja infrastrukture prema zahtevima i potrebama opštenarodne odbrane. Takođe, planski se pripremaju sve strukture rečne privrede i Teritorijalne odbrane za eventualnu borbu protiv agresora na unutrašnjim plovnim putevima.

Tako koncipirana odbrambena dejstva Ratne mornarice i obalske odbrane s kojima sadejstvuju subjekti našeg društva garantuju nam uspešnu odbranu. Međutim, na tome se ne sme stati, već se moraju i dalje dograđivati doktrinarni principi upotrebe snaga i funkcionisanje svih potencijala, snaga i subjekata opštenarodne odbrane na jadranskom pomorskom vojištu. Usvojeni koncepcijski i doktrinarni stavovi određuju i budući razvoj Ratne mornarice i obalske odbrane, koji je izražen optimalnim dimenzionisanjem snaga, isticanjem težišta u razvoju i modernizaciji, uravnoteženjem pomorskih snaga i snaga obalske odbrane i usklađivanjem manevarske i stacionarne komponente u sistemu odbrane na jadranskom pomorskom vojištu.

Posleratni razvoj Rečne ratne flotile, koja se razvijala kao i snage Ratne mornarice na moru, usklađen je sa zahtevima koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane i strategije oružane borbe, kao i sa materijalno-tehničkim mogućnostima i drugim uslovima razvoja. Ona je savremeno naoružana, opremljena i obučena združena taktičko-operativna snaga koja može uspešno izvršavati sve postavljene zadatke, samostalno ili u sadejstvu s drugim snagama opštenarodne odbrane (jedinice KoV, RV i PVO, TO). U svom sastavu ima savremene rečne patrolne čamce, diverzantska, podvodnoinžinjerijska i druga sredstva. Rečna ratna flotila ima značajno mesto i ulogu u sistemu opštenarodne odbrane, jer naša zemlja raspolaže gustom mrežom plovnih reka, kanala i jezera, koji će

se u slučaju rata moći koristiti kao najvažnije prepreke. Osim toga, u području unutrašnjih plovnih puteva nalaze se značajni ljudski i materijalni resursi koji se, prema koncepciji opštenarodne odbrane, uključuju u aktivni sistem odbrane. Zbog toga će se i ubuduće posvećivati velika pažnja razvoju i modernizaciji Rečne ratne flotile i sistema opštenarodne odbrane na unutrašnjim plovnim putevima.

U proteklih 45 godina značajna pažnja se posvećivala i drugim elementima koji utiču na skladan razvoj i izgradnju Ratne mornarice i obalske odbrane, kao što su školstvo, naučno-tehničko istraživanje i razvoj, infrastruktura i drugo.

d) *Školski sistem i naučnoistraživački rad*

Školski sistem u Ratnoj mornarici razvijao se i usavršavao uporedo sa njenim razvojem. On čini integralni deo sistema školovanja, obuke i vaspitanja u oružanim snagama i društvu u celini. Glavni nosilac procesa školovanja, obuke i vaspitanja starešinskog kadra je Centar visokih vojnih škola Ratne mornarice »Maršal Tito«, koji je savremena i jedinstvena školska i naučno-nastavna ustanova u kojoj se školuje starešinski kadar Ratne mornarice i obalske odbrane. Za postignute uspehe i zasluge ta institucija je 1984. godine primila našu najvišu nagradu — *Nagradu AVNOJ-a*. Odgovarajući nastavni kadar, moderna nastavna tehnologija, savremeni nastavni planovi i programi za redovno i vanredno školovanje i povoljni uslovi smeštaja i rada omogućuju uspešno obrazovanje i vaspitanje celokupnog starešinskog kadra Ratne mornarice i obalske odbrane. U sastavu Centra visokih vojnih škola Ratne mornarice »Maršal Tito« nalaze se Mornarička srednja vojna škola, Mornarička vojna akademija, Komandno-štabna akademija i Mornarička škola rezervnih oficira. U Centru se organizuju i sprovode brojni kursevi i specijalizacije za sve specijalnosti u Ratnoj mornarici i obalskoj odbrani, a omogućeno je i školovanje starešina uz rad, odnosno vanredno školovanje. Redovno se održavaju različiti oblici nastave, usavršavanja i doškolavanja za rezervne starešine koji rukovode jedinicama Teritorijalne odbrane na jadranskom pomorskom vojištu. Rečju, celokupno školovanje i osposobljavanje starešina za potrebe Ratne mornarice ostvaruje se u Centru visokih vojnih škola Ratne mornarice »Maršal Tito«.

Školovanje, obuka i specijalističko osposobljavanje mornara sprovodi se u savremeno opremljenom Mornaričkom nastavnom centru i u jedinicama Ratne mornarice i obalske odbrane. Postignuti uspesi u toj oblasti podstiču nas na dalje napore kako bismo još više usavršili sistem školovanja, odnosno obuke i vaspitanja starešinskog i mornaričkog sastava.

U vezi s tim, tražiće se novi oblici i metodi obrazovanja i samoobrazovanja starešina u periodu između redovnih školovanja, a ulažu se naponi da se trajno sačuvaju iskustva i znanja starešina kojima prestaje aktivni radni vek.

Naučnoistraživački rad i razvoj u Ratnoj mornarici je savremeno organizovan i planski usmeravan pomoću delatnosti različitih instituta, ustanova, škola, komandi, jedinica, radnih grupa i timova s osnovnim ciljem da se naučno i argumentovano oblikuju teorija i praksa pripremanja, vođenja i obezbeđenja oružane borbe na jadranskom pomorskom vojištu. Osnovne oblasti istraživanja su ratna veština, tehnički razvoj, istraživanje mora i pomorska medicina. Osnovni nosioci naučno-tehničkih istraživanja su: Centar visokih vojnih škola Ratne mornarice »Maršal Tito«, Brodarski institut, Hidrografski institut i Institut za pomorsku medicinu. U proteklom periodu ostvareni su značajni rezultati i u toj oblasti, pre svega u sektoru fundamentalnih i primenjenih istraživanja, razvoju i projektovanju brodova, podmornica, te naoružanja i vojne opreme. To je omogućilo izgradnju i uvođenje u naoružanje četiri generacije ratnih brodova i izgradnju drugih sredstava ratne tehnike. Posebno se ističe nova klasa patrolnih brodova, podmornica, raketnih topovnjača, rečnih minolovaca i desantnih jurišnih čamaca od stakloplastike. U narednom periodu očekuje se još veće angažovanje nosilaca istraživanja i razvoja kako bismo se u najvećem mogućem stepenu oslobodili zavisnosti od uvoza, što je imperativ i ekonomske politike zemlje.

U proteklom periodu postignuti su značajni uspesi i u izgradnji i modernizaciji objekata infrastrukture Ratne mornarice i obalske odbrane, koji su u stanju da pouzdano, neprekidno i sistematski obezbeđuju zaštitu, smeštaj, čuvanje, održavanje i pripremu svih vrsta mornaričkog naoružanja i opreme, a time i visoki stepen borbene gotovosti snaga Ratne mornarice i obalske odbrane. Ratna mornarica raspolaže savremenim pomorskim bazama, uporištima, remontnim zavodima, tehničkim radionicama i skladištima, kao i visoko-

stručnim kadrom. Naročita pažnja se posvećuje održavanju brodova, naoružanja i tehničke opreme, jer se nastoji da se što više produži njihov operativni vek i time uštede znatna materijalna sredstva koja naše društvo ulaže u odbranu. Za te poslove koristi se sistem brojnih stalnih i pokretnih tehničkih radionica, pozadinskih ustanova i remontnih zavoda, među kojima se ističu Remontni zavod »Sava Kovačević«, Remontni zavod »Velimir Škorpik« i Mornarički elektronski zavod.

I u toj oblasti, kao i u naučno-tehničkom razvoju, postoji razvijena i već tradicionalna saradnja Ratne mornarice s odgovarajućim civilnim organizacijama, pre svega s brodograđevnim i brodogradnjačkim organizacijama i drugim institucijama, što je uzajamno korisno i u funkciji bržeg tehnološkog napretka zemlje i daljeg razvoja sistema opštenarodne odbrane na jadranskom pomorskom vojištu.

Sadašnji planovi izgradnje i razvoja Ratne mornarice i obalske odbrane, kao i ukupnog sistema odbrane na jadranskom pomorskom vojištu, obezbeđuju dalju modernizaciju i jačanje svih vidova i oblika borbene moći. Uvođenje u naoružanje nove generacije površinskih ratnih brodova, podmornica, desantnih jurišnih čamaca, protivdiverzantskih i drugih ubojnih sredstava, jačanje udarnih pomorskih snaga, povećanje ofanzivnih, manevarskih i vatrenih mogućnosti snaga obalske odbrane, usavršavanje sistema veze i komandovanja, uz razradu i primenu najcelishodnijih borbenih postupaka upotrebe snaga i sredstava, garancija su mirnog razvoja Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i njene integralne bezbednosti.

SUMMARY

FROM ARMED BOATS TO MODERN WAR FLEET AND COASTAL DEFENCE FORCES

The creation of the Navy of the NLAY, 45 years ago, had a tremendous military-political significance for the development and spreading of the national liberation struggle at sea, on the coast and on islands. The increasement of these new forces in the littoral and sea areas made the organizational and material basis for the decision, taken by Marshal Tito for establishing the *Naval Section*, by the end of 1942. This is considered the foundation and commencement of forming of this Service of the Yugoslav People's Army.

The Navy and coastal defence was being developed in the post-war period in concordance with strategically needed reinforcement of defence in the Adriatic theatre of operations, and with the organization of defence of the entire country. Our present Navy and coastal defence are a significant force, modernly equipped and trained, that guarantees that all tasks in the defence of our sea space, islands and coast against an aggression will be fulfilled.

Current plans for further buildup and development of our Navy and coastal defence ensure further strenghtening of our defence power and capabilities in the Adriatic theatre of operations. Constant increasing of their offensive, manoeuver and fire capabilities and improving their command and control and communication systems, together with application of most purposeful combat methods and procedures, guarantee our successful defence against a seaborne aggression.

RESUME

DEPUIS LES BARQUES DE PECHEURS ARMÉES AUX FORCES NAVALES MODERNES ET FORCES DE LA DEFENCE DES COTES

La formation de la Marine de guerre de l'ALNY il y a 45 ans a eu un très grand intérêt militaire et politique pour le développement et l'extention de la lutte pour la libération nationale en mer, sur la côte et dans les îles. La formation de ces forces nouvelles sur la côte et en mer a été le préalable organisationnel et matériel à la décision prise par le maréchal Tito, le commandant en chef, vers la fin de 1942, portant formation de la *Section pour la Marine de guerre*, ce qui est considéré comme le fondement et le début de la formation de cette armée de l'Armée populaire yougoslave.

Dans l'après-guerre, la Marine de guerre et la défense côtière ont été développées conformément aux besoins stratégiques de défense du théâtre navale adriatique et du pays pris dans son ensemble. Aujourd'hui, la Marine de guerre et la défense côtière de Yougoslavie représentent une force importante modernement équipée et bien entraînée capable de garantir l'exercice

de toutes les fonctions du domaine de la défense de la mer, des îles et des côtes contre l'agression.

Les actuels plans d'édification et de développement de la Marine de guerre et de la défense côtière permettent de faire accroître encore plus non capacités de défense sur le théâtre navale adriatique. Les capacités offensives de manoeuvre de tir toujours plus grandes de la Marine de guerre et de la défense côtière, le perfectionnement de système de transmission et du commandement, avec l'application des procédés de combat les plus pertinents, sont les garants de la défense efficace contre l'agression de provenance de la mer.

РЕЗЮМЕ

ОТ ВООРУЖЕННЫХ ЛОДОК ДО СОВРЕМЕННЫХ ФЛОТСКИХ СИЛ И СИЛ БЕРЕГОВОЙ ОБОРОНЫ

Создание Военно-морского флота Народно-освободительной армии Югославии 45 лет тому назад имело огромное военно-политическое значение для развития и расширения народно-освободительной борьбы на море, берегу и островах. Нарастание новых сил на пространстве берега и моря являлось организационной и материальной основой принятия решения в конце 1942. г. верховным главнокомандующим маршалом Тито о создании *Секции по военно-морскому флоту*, что считается началом формирования этого вида войск Югославской народной армии.

Послевоенное развитие Военно-морского флота и береговой обороны совершалось в согласии с стратегическими потребностями укрепления обороны на морском театре военных действий и обороны страны в целом. В настоящее время наш Военно-морской флот и береговая оборона представляют собой значительные современно оборудованные и подготовленные силы, гарантирующие выполнение всех задач, связанных с обороной моря, островов и берега от агрессии.

Нынешние планы строительства и развития Военно-морского флота и береговой обороны обеспечивают дальнейшее укрепление оборонительной мощи на адриатическом морском театре военных действий. Повышение наступательных, маневренных и огневых возможностей Военно-морского флота и береговой обороны, совершенствование системы связи и управления, при применении наиболее целесообразных боевых поступков, является гарантией успешной обороны от агрессии с моря.